

Uloga religije u izgrađivanju svjetske zajednice¹

Zdravko Šorđan

Teološki institut, Beograd, Srbija

Rezime

Glavna obilježja građanskog društva obuhvaćaju principe jednake za sve građane: vladavinu zakona, demokratsku vlast i novo partnerstvo među svim narodima i ljudima. U ekonomskoj, religijskoj, kulturnoj i političkoj sferi građansko društvo karakterizira stalni i djelotvorno održivi razvoj, koji ne proizvodi samo ekonomski rast, nego i sva stečena dobra ravnomjerno raspoređuje. To je društvo koje regenerira okruženje više nego ga razara, koje jača ljude više nego što ih marginalizira – zato što je civilno, civilizirano i trpeljivo. Sloboda religije u interesu je države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez ovisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Svjetske religije trebaju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode bilo kojoj grupi ili pojedincu prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kojem vjerniku znači ugrožavanje prava svih vjernika. Mora se naglasiti da je sloboda religije ljudsko pravo, prednost prirode, prirodno pravo. Gotovo ništa nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje kao što je religija. Sloboda je samo u religiji zasadila svoje boravište.

¹ Tekst objavljen u časopisu: *Media, culture and public relations*, br. 3, 2012, str. 163–158.

TRPELJIVOST NIJE bila osnovno obilježje religije. Naprotiv. Tokom najvećeg dijela ljudske povijesti religija je bila osnova istovjetnosti plemena, naroda, zajednice. Ta vjerska istovjetnost bila je temelj odvajanja svake od njih od svijeta u cjelini i uzrok sukoba među grupama, kao npr., između kršćana i Rimljana, muslimana i Židova, Sikha i hindusa, protestanata i katolika. Religija je poticala razdor, a ne jedinstvo, a bit razdora bilo je shvaćanje istine u svakoj religiji, bilo da se temeljila na proročkom otkrovenju, mističnim iskustvima ili razumskom shvaćanju postojanja. Budući da svaka religija ima svoj korijen u određenom iskustvu ili osjećaju svetog, u određenim krajnjim interesima, povijesno određenje religije nije djelovalo u prilog trpeljivosti. Svaka religija polagala je pravo ili je bar posezala za obilježjem jedinstva i vlastite nadmoćnosti, čak i ako je po svojoj prirodi zaključna i jedinstvena.

Nema sumnje da je u predajama nekih religija bilo povijesnih upadica i učenja o trpeljivosti, ali su to bili izuzeci a ne pravilo u pojavi religije. Netrpeljivost, a ne trpeljivost, prilagodljivost (konformizam), a ne nekonformizam, pristajanje, a ne neslaganje – bili su prevladavajući motivi u povijesti religije. U ime religije vođeno je više ratova, organizirano više progona i izgubljeno više života, nego, možda, u ime bilo kojega drugog razloga. Veoma često vjerska netrpeljivost bila je temelj rasnih predrasuda i obrazloženje za političku i socijalnu obespravljenost onih koji nisu pristajali i mirili se sa službenom religijom.

Bitno u religiji jeste apsolutnost poimanja istine i svijeta. Sve svjetske religije polažu opširno pravo na savršenstvo. Svaka od njih tvrdi da je jedina prava i važeća vjera, i svaka od njih zahtijeva da bude prihvaćena kao takva. Savršenstvo istine koju je kroz stoljeća svaka religija pripisivala sebi davala je religiozno odobrenje netrpeljivosti i obespravljenosti. Krajnji interesi vjerskih tradicija široko su sprečavali trpeljivost suprotnih gledišta vjere i vjerskog života. Sve religije rođene su savršene zato što se rukovode jednom nepromišljenom prisilom i izražavaju stvarnost koja zahtijeva priznavanje i vjeru, ne samo zbog njena postojanja, nego više od toga – zbog njene pravoaljanosti. To se nije odnosilo samo na bliskoistočne vjere po proročkom otkrovenju (judaizam, kršćanstvo i islam), koje su po samoj svojoj prirodi i karakteru isključive, već i na velike azijske religije misticizma i racionalizma (hinduizam, budizam, konfučijanizam i taoizam), koje su uključive u

svom poimanju istine. Štaviše, čak se i među ovim drugima mogu naći tvrdnje o savršenosti.

Gautama Budha rekao je: “Stekavši sam po sebi prosvjetljenje, koga bih nazvao svojim učiteljem? Ja nemam učitelja; ne može se naći neko sličan meni. U svijetu sa svojim deva (bogovima) nema boga koji bi mi bio ravan.” Jedan budistički tekst tvrdi: “Nema drugog načina za stjecanje spasenja osim kroz njegovu (Budhinu) nauku.” Iako postoji mnogo različitih uzroka ili motiva za vjersku netrpeljivost, oni se, opširno uzeto, mogu sažeti u sljedećem: religija koju promatraju kao lažnu (ili opasnu za prevladavajuću vjersku zajednicu); religija koju smatraju suprotnom običajima i moralnim vrednotama određenog društva; religija, žigosana kao rušilačka zato što je njena nauka prijetnja sistemu političke vlasti ili propagiranom političkom ponašanju; religija za koju vjeruju da je saveznik kulture u kojoj se objavljuje; ili religija koja se poistovjećuje s nekom stranom silom.

Savršenstvo svake vjerske predaje poslužilo je u pružanju vjerskog temelja za netrpeljivost prema drugim. Proučavajući vjerske progone, otkrivamo tri osnovna preduvjeta za njihovu pojavu: 1. progonitelj mora vjerovati da je u pravu; 2. sporno pitanje mora biti važno; 3. prisila će biti djelotvorna. Vjersku netrpeljivost obilježavalo je “savršenstvo vjere” progonitelja, upornost progonitelja u pogledu nužnosti odbrane svoje vjere, strah od posljedica trpeljivosti prema moralnim i vjerskim zabludama, gnušanje pred neortodoksnim stajalištima i običajima i snažno neprijateljstvo prema otpadnicima i nekonformistima.

Vjerski identitet nekog naroda također je doprinio političkoj netrpeljivosti, jer je biti otpadnik u religiji značilo biti neprijatelj države. Netrpeljivost drevnog Izraela prema stranim vjerskim kultovima izvimala je iz njihove prijetnje vjerskoj istovjetnosti i jedinstvu Izraela, isto kao što je u drevnoj Grčkoj priznavanje ateizma značilo izražavanje neloyalnosti državnim bogovima, pa su se zbog ateizma vodili sudski sporovi i poduzimale zakonske sankcije protiv takvih osoba kao neprijatelja države. Dokle god je religija bila osnova istovjetnosti države, ona je bila i izraz patriotizma i narodne odanosti. Svako kritiziranje državne religije, prema tome, nije se moglo trpjeti, budući da je takvo kritiziranje predstavljalo prijetnju samom temelju države. Dok je nevjerovanje predstavljalo negiranje vjerske istovjetnosti države, strana vjera ugrožavala je jedinstvo države ili carstva. Ta briga za jedinstvo religijske zajednice bila je priznata u cijelom starom svijetu i u najvećem

dijelu njene povijesti. Zbog potrebe čuvanja jedinstva naroda ili carstva u njima su se vjerska neslaganja ili izražavanja neslaganja dočekivali s netrpeljivošću pa čak i progonima.

Različitost se dočekivala s gnušanjem, pošto je predstavljala prijetnju jedinstvu i slozi države. U povijesti religija netrpeljivost i progoni nisu bili ograničeni ni na bilo koje doba, ni na bilo koju religiju. Evo nekih od brojnih primjera: progoni privrženika Amona od Ehnatona (Ahmenhotep IV) i državne Crkve u Egiptu; progoni Kanaanaca od Izraelaca; progon Isusa i ranih kršćana od Rimljana; progon budista od šintoista; progon sufija od ortodoksnih muslimana; progon heretika i Židova od kršćana; progon muslimana od kršćana i obratno; progon protestanata od katolika i obratno; protjerivanje anabaptista od luterana; progon sektaša od istočnopравoslavniх i, nema sumnje, progon od državnih crkava uopće “vještica” i kvekera od puritanaca i ranih masačusetovaca, i vjerskih otpadnika od državne crkve. Izvodi se zaključak da među religijama u svijetu trpeljivost nije imala lahak put.

Povijest kršćanstva puna je primjera odricanja trpeljivosti prema otpadnicima koji su se osmjelili da izazovu crkvenu vlast ili su prihvatili učenja koja su u sukobu s Crkvom. Prije ovoga modernog doba, ni katolicizam, ni istočno pravoslavlje, ni protestantizam, nisu prihvaćali pravu trpeljivost. Svaka tradicija zastupala je prisiljavanje, čak i fizičko nasilje, ako je potrebno, da sačuva premoć nad područjima u kojima je postala državna crkva. Trpeljivost u kršćanstvu, među drugim religijama svijeta, nije lahko prošla. U svojoj enciklici /1832/ MIRAI VOS, papa Grgur XVI, žigosao je slobodu savjesti kao “ludost” (deliramentum). Trpeljivost drugih religija uglavnom se osuđivala zato što se smatralo da svoj korijen ima u vjerskoj ravnodušnosti. Ideja trpeljivosti polahko se probijala. Postoje, razumije se, kako je na to upućivano prije, primjeri trpeljivosti u povijesti religija koje ne bi trebalo ignorirati. Vjerska trpeljivost bila je iskazana prema Židovima u njihovu babilonskom zarobljeništvu pri povratku u Jeruzalem pod Kirom Velikim. Trpeljivost budizma, prve od velikih svjetskih religija, koja je postala međunarodna, u njenu postupku s drugim vjerama: u Kini i Japanu, gdje je geografsko širenje budizma dovelo do toga da je postao potpuno prirodan u tim kulturama. Budizam je, sve u svemu, podupirao skladnu koegzistenciju s narodnim vjerama obiju zemalja, uz veoma malo sukoba i neslaganja sa svoje strane. “Budizam je bio i jeste, u cjelini, izrazito snošljiva religija; to se obrazlaže činjenicom da, gdje god se širila, ona nikada nije pokušavala

uništiti prvobitnu religiju, već je, naprotiv, živjela s njom...”

Učenja o trpeljivosti prema privrženicima drugih vjera također se, prirodno, mogu naći u judaizmu, kršćanstvu i islamu. Poštivanje drugih religijskih stanovišta mogu se naći u talmudskim spisima u judaizmu, kao što se vidi iz ovih riječi: “Poznavaooci spisa... sjede u grupama; neki brane, a drugi odobravaju; neki nešto oglašavaju nečistim, a drugi to isto oglašavaju čistim; neki za nešto izjavljuju da nije dobro, a drugi ga objavljuju kao dobro. Da im ne bi neko rekao da će se opustiti i neće proučavati, Pismo kaže: ‘Oni su dati od jednog pastira: Jedan Bog stvorio ih je, jedan vođa dao ih je, izgovorio ih je Gospodar svega!’ Zato i ti, neka ti uho bude kao skakavac, i primaj riječi onih koji oglašavaju da nije dobro i riječi onih koji oglašavaju da je dobro.”

Stoljećima je judaizam velikim dijelom osuđivao pobude misionara, prikazujući ih kao protuslovne vjerskoj trpeljivosti. U islamu Kur’an zabranjuje nasilno preobraćanje riječima: “U religiji nema prisile.” Kasnije je ta zabrana objašnjena ovako: “Ali, da je Gospod tako htio, svi oni koji su na Zemlji vjerovali bi jedinstveno; što se njih tiče, hoćeš li prisiljavati ljude da budu vjernici? Nijedan čovjek ne može vjerovati ako za to nema dopuštenje od Boga.” Učenje o trpeljivosti drugih vjera i u kršćanstvu ima dugu povijest. Isus je propovijedao protiv netrpeljivosti i vjerske zasljepljenosti. Tertulijan je u III st. pisao da je sloboda religije “ljudsko pravo, prednost prirode ... da se svako treba moliti kako sam želi.” Gotovo jedno stoljeće kasnije, Laktancije je istakao kako “ništa nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje, kao religija...” Sloboda je samo u religiji zasadila svoje boravište. Jer, više od svega drugog, ona je pitanje slobodne volje.

Nažalost, pozivi za vjersku trpeljivost, a da i ne spominjemo vjersku slobodu, dolazili su, uz rijetke izuzetke, od progonjenih manjina i onih koji su bili lišeni religijskog prava glasa, a ne od vjerskih zajednica sa socijalnim položajem i političkom moći. Iako su je dugo vremena branili pojedinci, kao Marsilijus od Padove u Italiji, i različite vjerske manjine, vjerska sloboda nije bila opširno shvaćena do ovoga savremenog doba, a ni danas se nikako ne može reći da je uživaju ljudi cijeloga svijeta. Na stranu činjenica što je shvaćena u velikom dijelu današnjeg svijeta, vjerska sloboda još je uvijek svjež fenomen u međunarodnom zakonu.

U vrijeme Drugog svjetskog rata jedno svjetsko istraživanje pokazalo je da nijedan pisac ne govori o postojanju jedne općeprihvaćene tvrdnje međunarodnog zakona, da je svaka država pod zakonskom obavezom da

pruži vjersku slobodu u okviru svoga zakonodavstva. Povijesno gledano, načelo vjerske slobode ima svoj korijen u ideji o "slobodi savjesti". To je izraz savremenog porijekla, koji se počeo upotrebljavati poslije XVI st., a najupadljivije se pojavljivao u periodu XVII–XIX st. Postepeno došlo je do toga da je za vjersku slobodu objavljeno kako je ona istovremeno i prirodno i božansko pravo. Izvan toga, smatralo se da vjerska sloboda zahtijeva i slobodu savjesti.

John (Džon) Milton to je ovako izrazio: "Iznad svih drugih sloboda, daj mi slobodu da znam, da mislim, da vjerujem i da se slobodno izražavam, prema svojoj savjesti." Glavni koraci napretka ka vjerskoj slobodi u savremenom svijetu ipak nisu potekli od vjeroispovijedi i vjera, koncila ili sinoda, već od ustava, zakonodavnih tijela i sudova. Nastajanje novih država–naroda i novoga narodnog duha oslabilo je političku moć državnih religija do stepena na kojem se one nisu mogle oporaviti. Iako u veoma nestalnim stepenima, vjerska sloboda neumoljivo se vezala uza savremeni demokratski republikanski sistem ili državu. Među svjetskim religijama i državama–narodima po cijelom svijetu u XX st. postepeno se razvio opširan sporazum u znak podrške vjerskoj slobodi u načelu, bar u nekom obliku.

Zakonsko uvažavanje vjerske slobode stvarno su poduprli, u načelu i praksi, međunarodni odnosi, koji su doveli do priznanja međunarodnih ugovora. Mnogo je primjera uloge međunarodnih sporazuma u unapređivanju vjerske slobode. Berlinski ugovor iz 1878. godine, na završetku rusko-osmanskog rata, koji je imao odredbe o jednakim pravima za vjerske manjine, dobio je atribut "najvažnijeg pojedinačnog izraza međunarodnog sporazuma o vjerskoj slobodi" u vremenu prije Prvog svjetskog rata. Slična jamstva vjerske slobode bila su ostvarena u općem ugovoru koji se odnosio na afričke posjede (potpisan u Berlinu 1885. godine) i u Manjinskim sporazumima iz 1919–1923. godine nakon Prvog svjetskog rata. Ono što je novijeg datuma, trideset i pet država nacija potpisalo je 1975. godine završni ugovor Konferencije o evropskoj sigurnosti i saradnji u Helsinkiju, u kojem su vjerska prava postala sastavni dio glavnog međunarodnog sporazuma između naroda Evrope, Kanade i SAD-a. Načelo broj 7 toga dokumenta privlači posebnu pažnju: "Poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući slobodu misli, savjesti, vjeroispovijedi i uvjerenja."

U međuvremenu je sve više država po cijelome svijetu dobrovoljno prihvaćalo ustavna i ugovorna opredjeljenja, radi osiguravanja vjerske

slobode za svoje državljane, ali i za strance koji borave u njihovoj zemlji. Sa sve opširnijom geografskom rasprostranjenošću pristalica glavnih svjetskih religija, same religije bacile su rukavicu državnim uređenjima koja odriču vjerska prava njihovim vjernicima i vjerskim zajednicama. Uprkos nezaobilaznih dokaza koji upućuju na činjenicu da su osnovna jamstva vjerske slobode u velikom dijelu današnjeg svijeta daleko od ostvarivanja, načelo vjerske slobode sve više postaje jedno od onih osnovnih opredjeljenja koja se gotovo svuda prihvaćaju.

Načelo vjerske slobode uspjelo se učvrstiti, bar u nekom promijenjenom obliku, kod doslovno svih vlada država kao sastavni dio narodnog zakona. Otvoreno negiranje vjerske slobode praktično se svuda smatra moralno i zakonski neprihvatljivim. Iako krajnje ograničeno, nekakvo jamstvo vjerske slobode sada je prisutno u gotovo svim narodnim ustavima po cijelome svijetu. Ubrzo nakon organiziranja organizacije Ujedinjenih naroda godine 1945, složni naponi neizbježno su bili okrenuti k izraženoj misli načela vjerske slobode kao osnovnog prava, koje su trebale priznati sve zemlje – članice, u znak uvažavanja životnoga karaktera odnosa vjerske slobode prema odnosima među državama.

Jedno od osnovnih načela uvrštenih u Povelju Ujedinjenih naroda jeste načelo "dostojanstva i jednakosti usađenih u sva ljudska bića". Prema tome, sve zemlje – članice "obavezale su se da preuzmu odgovarajuće korake u saradnji s Organizacijom da unaprijede i potaknu poštivanje prava čovjeka i osnovnih sloboda za sve bez obzira na rasu, spol, jezik ili vjeru." U općoj Deklaraciji o ljudskim pravima, koju je prihvatila Generalna skupština tri godine nakon osnivanja te međunarodne organizacije, posebna pažnja bila je usredotočena na čovjekovo pravo na religiju, a to pravo bilo je svrstano uz razna druga prava. Član 2. neposredno kazuje da svako može uživati sva prava i slobode proglašene u Deklaraciji, bez obzira na religiju. Član 18. izričito se bavi pravom na slobodu religije. On najkraćim riječima izražava da "svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu da čovjek, bilo sam ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, očituje svoju vjeru ili uvjerenje putem nastave, vršenja kulta i obavljanja obreda." Ta Deklaracija jedan je autoritativni dokument Ujedinjenih naroda pa je tako, nakon što je prihvaćena od država – članica, postala i sastavni dio međunarodnog zakona. Ona je, u različitim oblicima, postala sastavni dio narodnih ustava mnogih naroda.

Problem vjerske trpeljivosti nedvosmisleno je "jedan od moćnih i

najhitnijih izazova s kojima se svijet danas suočava”. Poduhvat koji je poduzela Generalna skupština Ujedinjenih naroda 25. novembra 1981. godine prihvaćanjem Deklaracije o uklanjanju svih oblika netrpeljivosti i obespravljenosti na osnovi religije ili vjerovanja, iako je već odavno trebao biti u toku, bio je značajan korak porodice svjetskih nacija. Prihvaćena najprije od strane Komisije za ljudska prava, u martu 1981. godine ova akcija Skupštine Ujedinjenih naroda trajala je dvadeset godina pregovaranja. Iako u samoj Deklaraciji postoje ozbiljna ograničenja koja se odnose na izostavljanje određenih osnovnih vjerskih prava, Deklaracija zaslužuje snažnu podršku svih vjeroispovijedi. Ustvari, religije svijeta trebale bi predvoditi u pozivanju na stvaranje sporazuma kojim bi se proširila Deklaracija, kako bi uključile neke od odredaba koje su sada izostavljene: jednaka zaštita svih religija ili pravo sudske istrage pri odricanju vjerskih prava; sloboda svjedočenja o vlastitoj vjeri u javnom životu; sloboda širenja nauka svoje vjere; sloboda vjerskog udruživanja na lokalnoj i narodnoj osnovi, i sloboda očuvanja, bez neopravdanih ograničenja odnosa sa svojom vjerskom zajednicom na međunarodnom stepenu.

Ovo je stoljeće vjerske borbe, kada nove i stare vjeroispovijedi više ne mogu ostati izolirane jedne od drugih ili ne poznavati međusobnu prisutnost u današnjem svijetu. Tu vjersku borbu naglašava svijet na koji se sve više gleda kao “selo na globusu”, u kojem se udaljenosti preko pola zemaljske kugle (globusa) mogu mjeriti nekoliko sati putovanja mlažnjakom. Istovremeno, zahvaljujući useljavanju i misionarskom prodoru u mnoge krajeve svijeta, zemljopisni raspored glavnih svjetskih religija, kao i mnogih novih religija, dostigao je globusne omjere. Međunarodna putovanja, međunarodna kulturna razmjena i međunarodni odnosi u trgovini i raznim pregovorima oko ugovora, značajno su doprinijeli međuvjerskim susretima, a time još više istakli potrebu da se narodi opredijele za vjersku slobodu. Izrazimo li to na drugi način, priznavanje vjerske slobode postalo je međunarodna potreba.

Međunarodni opseg savremenog života nalaže svim vjeroispovijedima da prihvate vjersku slogu među svim ljudima po cijelome svijetu. Svjetski savjet crkava potvrdio je na svom prvom skupu u Amsterdamu slijedeće: “Ključni element dobrog međunarodnog poretka jeste sloboda religije... Zato kršćani pitanje vjerske slobode promatraju kao međunarodni problem. Njima je stalo da se vjerska sloboda osigura svuda. Zauzimajući se za tu slobodu, oni ne traže nikakve povlastice

za kršćane, kakve se odriču drugima.” Drugi vatikanski koncil objavio je: “Imajući na umu sve bujnije međunarodne odnose među ljudima različitih kultura i religija, kao i u cilju utvrđivanja i jačanja mirnih odnosa i sloge u ljudskoj porodici, nužno je vjerskoj slobodi u cijelome svijetu osigurati djelotvorna zakonska jamstva, uz poštivanje nepovredive dužnosti i prava čovjeka da slobodno vodi vjerski život u društvu.”

Religije svijeta trebaju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode bilo kojoj grupi prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kojem vjerniku znači ugroziti prava svih vjernika. Odbrana vjerske slobode jeste odbrana vjerskog opsega ljudskog iskustva i nepovredivosti slobode savjesti u stvarima vjerovanja i opredjeljenja. Što se tiče religija svijeta, negiranje vjerske slobode mora biti smatrano nespojivim s autentičnim vjerskim iskustvom. Prisila u religiji protivna je istinskom vjerskom opredjeljenju i vjeri. John Locke (Džon Lok) pisao je kako vjersko progonstvo služi da “ljudi postanu veći licemjeri nego što su bili, zahvaljujući novom činu licemjerstva” i da “pokvari ponašanje ostatka Crkve”.

Sloboda religije, s druge strane omogućuje “iskrenu religiju”. Ona je od ključnog značenja za istinsku religiju ili iskreno vjersko uvjerenje. Sloboda religije u interesu je države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez zavisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Religije svijeta, kao nikada dosada, trebaju predvoditi u odricanju od netrpeljivosti i vjerske obespravljenosti, i u načelu i u životu. Današnji poziv na istinsku trpeljivost moraju oglasiti same religije. Potrebno je shvatiti kako trpeljivost nije u sukobu s istinama koje potvrđuju religije svijeta, jer trpeljivost ne znači izostajanje osobnog vjerovanja ili opredjeljenja, već naprotiv, istinski obzir prema drugim vjerama i njihovim pripadnicima. Trpeljivost ne zahtijeva da se religije svijeta međusobno ozbiljno prihvate i poštuju nepovredivost tuđih vjerskih predaja. Religije svijeta trebaju se, svakako, izdignuti iznad puke trpeljivosti, ili čak i dobre volje, do istinskog međuvjerskog razgovora i otvorene podrške vjerskoj slobodi, dok je trpeljivost preduvjet istinskog međuvjerskog dijaloga i otvorene podrške vjerskoj slobodi. Važno mjesto u započinjanju svake vjerske predaje jeste razvoj vjerskog temelja za trpeljivost i vjersku slobodu u kojem se priznaje pluralizam vjera i osigurava sloboda religije.

Uporedo s unapređenjem vjerske slobode, religije svijeta trebaju predvoditi u unapređivanju svjetskog mira. Trka u naoružanju nastavila

se širiti do zastrašujućih omjera, usprkos neoborivih deklaracija o miru svih naroda svijeta. Jer, bez obzira kakve razloge vlade zemalja navode za svoje uključivanje u trku masovnog naoružavanja, porast naoružanja predstavlja rastuću prijetnju svjetskom miru i svjetskoj privredi, usljed udaljivanja sve ograničenijih rezervi od ublaživanja ljudskih potreba (kao što su hrana, obrazovanje, medicinska njega, stanovanje). Prema tome, trka u atomskom naoružanju mora postati predmet naročite važnosti za sve vjerske zajednice i njihove prvenstvene brige. Postoje dokazi da je neposredna opasnost od nuklearnog rata već dovela mnoge vjerske zajednice do nove svijesti o hitnosti i nužnosti mira, do neodgodive potrebe za propovijedanjem mira. Jasno je da je nuklearno doba svim religijama svijeta pružilo novi opseg rata i mira i novi izazov da rade u prilog mira, izražavajući svoju zabrinutost vladama zemalja. Religije svijeta ne smiju šutjeti o tome pitanju, već trebaju združiti ruke kao učesnici u procesu zaštite svijeta i njegovih stanovnika od mogućnosti nuklearnog uništenja.

Čovječanstvo postaje sve stvarnije ujedinjeno; među različitim narodima niti postaju sve jače. Uloga religije u izgrađivanju svjetske zajednice postala je ključno pitanje za budućnost čovječanstva. U svijetu koji je postao mali zahvaljujući napretku u vezama i putovanju, neizbježna je međuzavisnost naroda i društava. Ali, tek treba riješiti da li će se moći ustanoviti osnova za svjetsku zajednicu. Ovo je jasno: uloga religije ima centralno mjesto u unapređivanju vjerske slobode i svjetskog mira, kao i u razvijanju svjetske zajednice, ako se želi da civilizacija preživi. Sve dok ljudi ne budu mogli naučiti da razumijevaju jedni druge i budu jedni drugima privrženi preko vjerskih granica, dok ne budu mogli izgraditi svijet u kojem će narod duboko različitih vjeroispovijedi moći živjeti i raditi zajedno – izgledi za našu planetu nisu ohrabrujući. U ovo doba sve većih vjerskih sukoba, vjerska sloboda i svjetski mir nisu samo moralni zahtjevi, nego i praktične nužnosti za stvaranje svjetske zajednice i opstanak čovječanstva.

Zaključak

Međunarodni opseg savremenog života nalaže svjetskim religijama da prihvate vjersku slogu među svim ljudima po cijelom svijetu. Ključni element dobrog međunarodnog poretka jeste sloboda religije. Svjetske religije moraju shvatiti kako je negiranje vjerske slobode, bilo kojoj

grupi ili pojedincu – prijetnja vjerskoj slobodi svih ljudi i da uskraćivanje vjerskih prava bilo kojem vjerniku znači ugrožavanje prava svih vjernika. Postoje, međutim, politike koje ne počivaju na navedenim vrednotama i kojima je prioritet ili jedina svrha osvajanje moći, očuvanje moći i privilegija vladajućih nomenklatura – oligarhija, kao i politike zasnovane na različitim devijantnim ili ekstremističkim konceptima, suprotnim vrednotama i principima tolerancije. Kultivizacija ide za tim da suzbije ili izmijeni takve politike koje ne počivaju samo na pojedincima-nosiocima, nego i na onima koji su takve pojedince-nosioce doveli na vlast ili na položaj koji im omogućuje promociju netolerancije, nereda i primitivizma.

Sloboda religije u interesu je države, jer se religiji time obećava mogućnost da u društvu djeluje bez ovisnosti od političkih oruđa ili primoravanja da služi političkim ciljevima. Sužavanje prava postoji tamo gdje se nekome bez njegova pristanka ili protivno ovome oduzima jedan dio njegove svojine ili njegove osobne slobode. Svjetske religije, kao nikada dosada, trebaju predvoditi u odricanju od netrpeljivosti i vjerske obespravljenosti i u načelu i u životu. Učenje o trpeljivosti drugih vjera ima dugu povijest, jer je sloboda religije ljudsko pravo, prednost prirode; dakle, ona je čovjekovo prirodno pravo, jače i starije od svakoga pisanog zakona i ništa nije u tolikoj mjeri stvar slobodne volje, kao religija. Netrpeljivi i ratoborni imat će sve manji prostor za djelovanjem ♦

The role of Religion in the construction of the World community

Zdravko Šorđan

Abstract

The main characteristics of a civil society include principles that are equal for all of its citizens: rule of law, democratic governance and new partnership among all nations and people. In the economic, religious, cultural

and political spheres, a civil society is characterized by a continuous effective and sustainable development, which not only generates economic growth, but also distributes all acquired goods evenly. It is a society which regenerates its environment rather than destroying it, which empowers people rather than marginalizing them, because it is civil, civilized and tolerant. The freedom of religion is in the best interest of a state, since in this way religion is provided with a possibility to act within a society without any dependence on political tools or pressures to serve political goals. World religions should realize that negating religious freedom to any group or an individual represents a threat to the religious freedom of all people and that a deprivation of religious rights to any believer means infringement of the rights of all believers. It must be stressed that freedom of religion is a human right, an advantage of the nature. There is almost nothing which is a matter of free will to such an extent as religion. The freedom has only in religion sown its abode.

Literatura:

1. Boas, F.: *Um primitivnog čoveka*, Prosveta, Beograd, 1982.
2. Božović, R.: *Dominacija i otpor*, Čigoja, Beograd, 2002.
3. Eco, U.: *Kultura, informacija, komunikacija*, Nolit, Beograd, 1973.
4. Gams, A.: *Svojina*, Naučna Knjiga, Beograd, 1991.
5. Ilić, S.: *Prigovor savesti*, Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava, Beograd, 2001.
6. Ilić, V.: Šorđan, Z.: *Smanjivanje verske diskriminacije u Srbiji*, Preporod, Beograd, 2007.
7. Kloskowska, A.: *Sociologija kulture*, Čigoja, Beograd, 2001.
8. Kin, Dž.: *Mediji i demokratija*, Filip Višnjić, Beograd, 1995.
9. *Kur'an*, FF d.o.o., Bihać, 2006.
10. Litoar, Ž.: *Raskol*, Dobra vest, Novi Sad, 1991.
11. Milton, Dž.: *Areopagitika*, Filip Višnjić, Beograd, 1990.
12. Popović, N., Šorđan, Z.: *Tolerancija kao potreba*, Centar za toleranciju i međureligijske odnose, Beograd, 2010.
13. Ruso, Ž. Ž.: *Društveni ugovor*, Filip Višnjić, Beograd, 1993.
14. Skledar, N.: *Dijalog kršćana i marksista*, Srboštampa, Beograd, 1984.
15. Skledar, N.: *Um i religija*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1986.
16. Stojković, B.: *Identitet i komunikacija*, Čigoja, Beograd, 2002.
17. *Talmud*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1990.
18. *United nations high commissioner from human rights*, Beograd, 1999.